
ПРОГЛАС

Издание на Филологическия факултет
при Великотърновския университет “Св. св. Кирил и Методий”

кн. 1, 2007 (год. XVI), ISSN 0861-7902

НИХИЛИСТИЧНОТО НАЧАЛО НА РОМАНА

Владимир Сабоурин. Произход на испанския пикаресков роман. Към генеалогията на реализма. В. Търново: Унив. изд-во „Св. св. Кирил и Методий”, 2006. 317 с.

В българоезичната наука изследването на Владимир Сабоурин „Произход на испанския пикаресков роман: към генеалогията на реализма“ е първи опит за критическо усвояване на специфичния испански жанр, поставящ началото на романовото писане изобщо. Предпочетеният генетически анализ открива корените на пикаресковия роман в XVI в., когато Испания се превръща в първата абсолютна монархия в Европа. Религиозно-политическото дисциплиниране на испанския поданик става задължителна административна практика, която прави невъзможни обичайните средновековни ментални и поведенчески навици. Опитът да се потърси генеалогическото начало на жанра на пикаресковия роман в административните процедури на късно учредената испанска Инквизиция извежда на преден план проблема за културната роля на насилието в период на радикални изменения в държавната и религиозната политика. Смятаните за нестабилно социално звено конвертити (покръстени евреи) поемат насилието на променящата се държава, реакция на което е литературната практика на пикаресковия роман.

Изследването на Вл. Сабоурин търси генетическите основи на испанския пикаресков роман в качеството му на израз на съпротива спрямо една материално осезателна и nihilisticна действителност. Този израз става възможен благодарение на изработената лична гледна точка за света, способна да конципира нова представа за реалност. Породената в процеса на бавно измъкване от средновековната визия за реално и действително

форма на негативна реакция спрямо негативно действие се превръща в специфична призма на пречупване и осмисляне на света през сетивата на индивидуалния опит, правеща възможен жанра на романа. В изследването на Вл. Сабоурин внимателният анализ на новоевропейския отказ от теоцентризма и унифициращия латински и предпочитанието на собствена мирогледна позиция, изразявана на различните вернакуларни езици в рамките на европейската и конкретно на испанската литературна ситуация през XVI в. осигурява исторически коректното съдържание на понятието роман.

Като изход от смъртоносната ситуация на покръстения еврейин бива изработена една специфична и особена практика, драстично иронизираща собствения произход и религия чрез специфичните механизми и възможности за сугестия на карнавалното шутовство, характерно за неофициалната култура на средновековна Испания. Постепенната генетическа кристализация на жанра минава през писмената инквизиционна изповед на конвертита, чиято основна цел става да предаде неавтентичен образ за себе си. За тази цел авторите на пикарескови романи дискретно или преднамерено фолклоризират себе си, използвайки възможностите на все още продуктивната по онова време карнавална култура. Иронията към произхода, към стария морал и привички, макар да (или именно заради това, че) добива крайни форми, е несъгласяваща се ирония. Тя отрича еврейския произход, но карнавалната шутовска форма няма способността да отрече нищо изцяло и на свой ред утвърждава. И то именно онова, което отрича. Пикареската е смешно-страшно прикритие и отмъщение за постоянно пулсираща травма, свършекът на която не се проектира в никакво мислимо отвъд нихилизма бъдеще.

Пикаресковият роман е генетически обусловен от две тенденции – на оцеляващата, все още пълноценна традиция на амбивалентното карнавално слово и на надзираваната моносемантизация на езика. В пикаресковия роман амбивалентно е поведението на конвертита спрямо наблюдаващата го навсякъде Инквизиция. Това е лъжеща, създаваща спасителна привидност, употребена амбивалентност. С избора на качествено нов път за развитие европейският читател губи сетива за естетически усещания, между които и онези от шедьоврите на Бокачо, неизвестния автор на „Ласарильо”, Рабле, Коменски, Сервантес, Молиер, Суифт и т.н.

Нетърпящото възражения изискване на инквизиторите за съдебна яснота на изповядващите се заподозрени предопределя „реализма” на изложението. Наред с това в поднесенния разказ за себе си обвиненият сам

си задава въпроси по предварително предоставен от Инквизицията план и сам си отговаря, доближавайки изповядваните мисли, намерения, решения и постъпки до анонимни („без-отговорни“) фолклорни лица и сюжети. С такива отговори той развива личната отговорност на поданика и християнина пред Църквата и Държавата до предел, отвъд който бива евентуално изключен от списъка на заподозрените.

Инквизиционното насилие принуждава конвертита да осъзнае нещо принципно ново за късносредновековния човек – че реалността е различна за различните хора и може да бъде не само констатирана, но и конструирана. Реалното за инквизитора е различно от реалното за конвертита. Последното е задължително имплицитно, винаги лично и невъзможно за показване, за извеждане навън. Генезисът на специфичния реализъм на пикаресковия роман представя процеса на дискредитиране на средновековната картина на света с нейното полагане на истината като предварително налична. Наред с това се отстоява правото на различни гледни точки за света, еднакво истинни.

Идеята, че „реализмът предполага радикален нихилизъм и неговото самопреодоляване“, в текста на Вл. Сабоурин бива изведена чрез съпоставката на испанския пикаресков роман и френския реалистичен роман от XIX в., свързана с идеята за романовия опит на пикареската като антиципиращ класическия реализъм. Без да влиза в генетически връзки с него, без да „подготвя“ или „предчувства“, пикаресковият роман представлява сходна (като остава много различна) литературна практика, чието сходство е несъмнено, без непременно да е генетично. Очертаването на модела на романа на XIX в. по схемата ‘негативизъм – воля за познание’ принципно се успоредява до схемата ‘негативизъм – воля за оцеляване’ и нейната конкретна проява в испанската пикареска. И двете романови практики следват механизма на отрицание на реалността и утвърждаването на личността в рамките на същата тази реалност, и двете са реалистични, оставайки продукти на различни епохи.

В специфичната културна ситуация на испанските евреи политическата принуда за смяна на старата религиозна принадлежност се свързва с последващото преосмисляне на отцегургателното отричане по начин, който максимално усложнява понятието за себе си и в крайна сметка релативира индивидуалната идентичност. Наложителната смяна на ролите във време, в което за Инквизицията е нямало тайни, понякога води до такова усъвършенстване на измамната втора външна идентичност, че я превръща във вътрешна. Спасителното скриване на реалното положение и постоянното

показване на изискваното представлява възможност за оформяне на своя, уникална идентичност, несъвпадаща с официално предоставените, но винаги надлични алтернативи – католик или евреин. Така осъществената процедура конструира автобиографично повествование, което спрямо описвания момент е твърде смъртоносно, за да бъде чисто литературно.

„Произход на испанския пикаресков роман: към генеалогията на реализма” е първото българоезично изследване, посветено на въпросния жанр, което проблематизира възможни подходи към него. Предпочетената генетическа възможност обвързва началата на жанра с една социалноисторически засвидетелствана, радикално нихилистична среда, чиито намиращи се в ентропично състояние компоненти, преодолявайки нихилизма, постепенно очертават подвижните контури на съпротивителни езикови форми, които по-късно се закрепят в относително стабилен структурен модел. Изходната генетическа смес приема и функционализира изразните средства на карнавалната празнична традиция, конструирайки втори, имагинерен образ на реалната ситуация. Насилствено прокараната държавна консолидация създава от средновековния общностен човек индивид със свой прочит на действителността. Прецизно съ-образеният автобиографичен текст е в същото време въ-образен.

Монографията на Вл. Сабоурин попълва бяло поле в българската испанистика. А доколкото всеки значим литературоведски текст притежава (не като недостатък, а като условие за съществуване) свое „празно място”, което носи със себе си и което полага в определено критическо пространство, „Произход на испанския пикаресков роман” размества “празни критически полета”, попълва стари и отваря нови, от които има нужда. При конкретния литературноисторически анализ на изследването специфичният генетически подход на автора опразва някои от по принцип винаги “пълните места” на традиционното литературознание, като същевременно носи със себе си едно неизбежно и креативно бяло поле.

Красимир Христатиев